

УДК 339.13 : 004

В. В. ІВАНОВА

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО РИНКУ І
ЕКОНОМІКИ, ЗАСНОВАНОЇ НА ЗНАННЯХ
THE SINGULARITIES OF INTERCONNECTION BETWEEN INFORMATION
MARKET AND KNOWLEDGE BASED ECONOMY

Розглянуто взаємозв'язок розвитку інформаційного ринку та економіки, заснованої на знаннях. Запропоновано заходи для активізації державної підтримки розвитку інформаційного ринку як складової для створення інформаційної основи такої економіки.

Рассмотрена взаимосвязь развития информационного рынка и экономики, основанной на знаниях. Предложены мероприятия для активизации государственной поддержки развития информационного рынка как составляющей для создания информационной основы такой экономики.

The relationship of the information market and the knowledge based economy was examined. The actions of the government support activation for the development of the information market as a component for creation the informational basis of such economy were proposed.

Ключові слова: інформаційний ринок; економіка, заснована на знаннях, інформація, інформаційне забезпечення.

Ключевые слова: информационный рынок, экономика, основанная на знаниях; информация; информационное обеспечение.

Keywords: information market, knowledge based economy, information, the supply with information

Постановка проблеми. Прагнення країн світу до становлення економіки, заснованої на знаннях, посилює усвідомлення важливості на цьому етапі такого ресурсу як інформація та загострило проблему організації інформаційного забезпечення, вирішенню якої сприяло б використання об'єктів інформаційного ринку: інформаційних ресурсів і продуктів; інформаційних й

інформаційно-комунікаційних технологій; інформаційних, комп'ютерних, комунікаційних послуг. Зокрема, створення та розвиток спеціалізованої матеріально-технічної бази (комп'ютерна техніка, комп'ютерні мережі) забезпечує реалізацію новітніх ідей, полегшує доступ до інформації, і водночас вимагає посиленої уваги до впровадження у діяльність економічних суб'єктів інформаційно-комунікаційних технологій [1, с. 307].

У країнах Європи та США становлення інформаційного ринку почалося вже давно, чому сприяла соціально-економічна система ринкових відносин і розуміння сутності інформації як стратегічного ресурсу держави, що, фактично, є сировиною, основою для виготовлення інформаційної продукції та надання послуг. Формування та підтримка інформаційного ринку – одне з основних завдань Національної програми інформатизації.

Отже, проблема розвитку інформаційного ринку є актуальною, особливо на етапі економічних трансформацій. Її вирішення знаходиться у площині з'ясування ролі інформаційного ринку в такій сфері суспільного життя як економіка та значимості ринку в її розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Важливу роль інформаційного ринку відзначали багато дослідників нового етапу розвитку суспільства та його економічної складової, процесів формування та розвитку цього ринку, використання інформаційної продукції та послуг, зокрема Винарик Л., Вінер Н., Друкер П., Г.Коломієць, Колмогоров Ф., Кулицький С., Кастельс М., Лазарева С., Маньковський А., Петрова Е., Чубукова О., Чухно А., Шенон К.

Зокрема, О. Ю. Чубукова розглядає формування національного інформаційного ринку не тільки як суттєвий чинник зростання міжнародного рейтингу України, а й як поштовх для розгортання підприємництва [2].

Проблеми розвитку інформаційного ринку розглядалися із урахуванням особливостей стану економіки та суспільства у цілому, що характерні для багатьох країн світу, серед яких, зокрема, відзначалися: поглиблення процесів спеціалізації та кооперації на інформаційному ринку, глобалізаційні процеси всіх суспільних сфер, в т.ч. й економіки [3, С. 168]. Задля вирішення проблем

формування і розвитку інформаційного ринку в Україні пропонувалося вивчати досвід розвинених країн світу, більшість з яких усвідомили важливість якісного інформаційного забезпечення для успішного розвитку економіки [4, С. 84].

Роль інформаційного ринку полягає не лише в інформаційному забезпеченні процесів, що відбуваються в економіці, а й у забезпеченні інформаційно-комунікаційного розвитку, подоланні ізоляції суб'єктів завдяки підключенню споживачів до комунікаційних засобів та мереж. Використання відповідних інформаційних технологій та комунікацій, зокрема Інтернету, надало можливість оновити способи спілкування (мобільний зв'язок, IP-телефонія, відеоконференції, електронна пошта), обумовило зміни в організації та здійсненні економічної діяльності.

На основі комп'ютерних інформаційних технологій в новій формі нині здійснюються традиційні торгівельні та банківські процеси (електронна комерція або електронні банківські оборудки). На особливу увагу заслуговують інформаційні технології для забезпечення документального зв'язку між суб'єктами економічних та суспільних відносин, документообігу в межах таких суб'єктів. Завдяки цим технологіям та використанню локальних мереж можливе впровадження «безпаперових» технологій, що дозволяє скоротити витрати на документообіг [5, С.61].

В Україні зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій та мережі Інтернет не ліквідувало значне відставання у цьому напрямі від розвинутих країн світу [6].

Інформаційно-комунікаційні технології надають можливість акумулювати та зберігати значні масиви інформації на серверах підприємств, організацій та забезпечувати швидкий доступ до них через локальну мережу без постійного використання паперового варіанту, замінювати телефон та факс на електронну пошту. Автоматизовані системи управління ресурсами підприємств (ERP-системи) дозволяють ефективно вирішувати проблеми управління, зокрема транснаціональних компаній та інших об'єднань підприємств [7].

Але, незважаючи на активізацію досліджень проблеми розвитку

інформаційного ринку та її актуальність, вченими недостатньо уваги приділяється дослідженню взаємозв'язку інформаційного ринку і процесів становлення та розвитку економіки, заснованої на знаннях.

Мета статті – обґрунтувати значимість інформаційного ринку у створенні знанневої основи економіки та окреслити завдання держави у цьому процесі.

Результати дослідження. Роль інформаційного ринку у задоволенні інформаційних потреб споживача зумовлена не тільки тим, що інформація визнана товаром і може бути реалізована на ринку, зокрема як інформаційний продукт, а й широким використанням при цьому інших об'єктів інформаційного ринку: комп'ютерно-комунікаційного обладнання, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), відповідного програмного забезпечення (рис. 1)

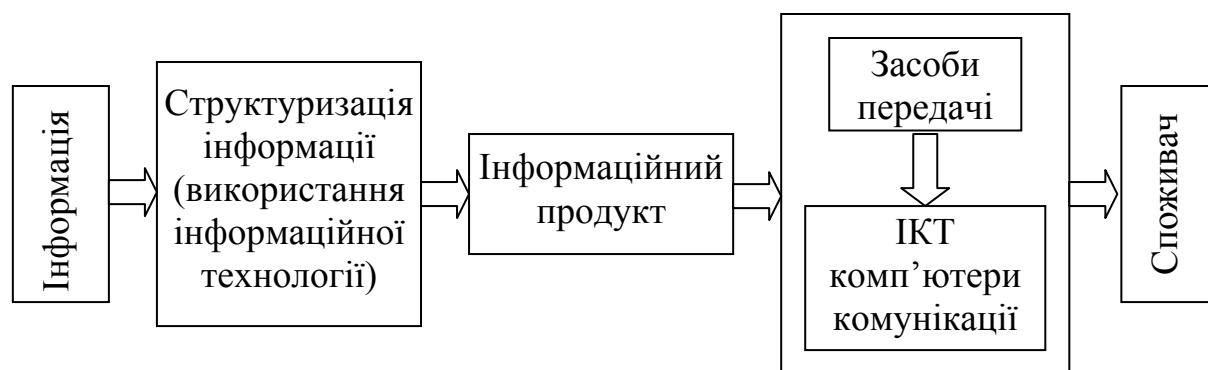

Рис. 1. Місце об'єктів інформаційного ринку у процесі задоволення інформаційних потреб

Джерело: розроблено автором

Трансформація економічної сфери у напрямі становлення економіки, заснованої на знаннях, та ефективного інформаційного забезпечення потребують активізації розвитку інформаційного ринку, що обумовлюється його місцем у формуванні знанневої бази суспільства (рис. 2). Якщо для цього деякі інформаційні ресурси ще можуть залучатися на некомерційній основі, то більшість інформаційних продуктів (комп'ютерно-комунікаційне обладнання, програмне забезпечення, бази даних, інформаційні технології) та послуг виступають об'єктами інформаційного ринку.

Одним з найважливіших кроків на шляху розвитку інформаційного ринку

є визнання вирішальної ролі інформації для різних напрямів діяльності суспільства.

Рис. 2. Місце інформаційного ринку у ланцюгу інформація – знання

Джерело: розроблено автором

Саме така позиція багатьох держав сприяла пріоритетності їх інформаційного виробництва, дозволила забезпечити значно вищий рівень економічного та соціального розвитку. Розширення використання інформаційних продуктів та розвиток інформаційного ринку дають змогу зміцнити позиції в інформаційній галузі, забезпечити необхідну інформаційну базу для посилення конкурентоспроможності як окремих суб'єктів і галузей, так і країни у цілому.

Глобалізація інформаційного простору активізує не тільки процес обміну інформацією, а й усіма об'єктами інформаційного ринку, що дає можливість забезпечити його розвиток у межах країни, зміцнити її конкурентні позиції на міжнародній арені, а також, завдяки особливій ролі таких об'єктів у створенні та розповсюдженні знань, створити додаткові переваги у процесі трансформації економіки у економіку, засновану на знаннях.

Взаємозв'язок знань, інформації та об'єктів інформаційного ринку підкреслював Д.Е. О'Лірі, на думку якого управління знаннями полягає у визначеному порядку роботи з інформаційними ресурсами, що повинен забезпечувати легкий доступ до знань і їх подальше використання за допомогою інформаційних технологій [8]. Зворотний зв'язок полягає у тому, що самі знання трансформуються в інформаційні продукти, які використовуються для надання інформаційних послуг.

Інформаційні продукти, зокрема бази даних, прикладне програмне забезпечення стали невід'ємним засобом для отримання й обробки інформації, тому від їх якості в певній мірі залежить ефективна діяльність економічних суб'єктів.

В економіці, заснованій на знаннях, зростає значення інформаційних технологій і, зокрема, домінує використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі генерації, розповсюдження та обміну знаннями, їх матеріалізації. За даними досліджень, закордонні компанії створюють спеціальні служби з управління знаннями та нематеріальними активами, що займаються створенням і придбанням баз даних, організацією локальних мереж, забезпеченням комп'ютерною технікою, інформаційними технологіями та інформацією. Подібні структури найбільш зацікавлені у функціонуванні та розвитку інформаційного ринку, потребують інформації для організації своєї роботи та компаній у цілому.

Інформаційно-комунікаційні технології та комп'ютерно-комунікаційна техніка забезпечують не тільки внутрішній інформаційний обіг, а й зовнішній зв'язок економічних суб'єктів з інформаційним простором.

Знання і інформація, що об'єднані і передаються через мережу, прискорюють розвиток технологій у всіх наукомістких галузях, який раніше відбувався повільно через тривалість обробки великих масивів даних з метою отримання нових результатів науково-дослідної роботи.

Особлива роль освіти у становленні та розвитку економіки, заснованої на знаннях, потребує вдосконалення освітянських процесів, залучення нових

методів і форм, у тому числі тих, для яких потрібні інформаційні продукти, технології, комунікації. Інформація є одним із основних ресурсів даної галузі, а для процесу її трансферу мусять бути задіяні всі сучасні техніко-технологічні засоби. Перехід до освіти протягом усього життя додатково впливає на організацію інформаційного забезпечення, обумовлює значно активніше використання ІКТ й інших об'єктів інформаційного ринку.

ІКТ сприяють трансферу знань з науково-освітньої сфери в інші галузі, а динаміка цього процесу та швидкість сприйняття знань залежить від якісного рівня наявного людського капіталу в цих галузях, формування якого потребує постійного забезпечення значними обсягами інформаційних ресурсів, що можуть бути отримані завдяки вільному доступу або на інформаційному ринку.

Провідні вчені підкреслюють особливу роль ІКТ, зокрема Інтернету, у процесі передачі інформації про результати світових наукових досліджень, що дає змогу прискорювати процес отримання нових знань і появу нових наукових досягнень [1, с. 30], а також сприяє обміну знаннями у вигляді систематизованої інформації з метою прискорення НТП [1, с. 43].

Обмін знаннями через інформаційні мережі є першочерговою складовою формування економіки на базі знань [10, с. 330]. Це підкреслює не тільки важливість інформаційного забезпечення, а й, зокрема, сегмента комунікаційних послуг. Актуалізується необхідність створення власної моделі розвитку ІКТ в Україні та вивчення потреб ринку [9, с. 159].

Комунікаційні послуги, у тому числі телекомунікаційні, – це послуги з організації та забезпечення комунікації із використанням, зокрема, телефонного, телексного, телевізійного, мобільного, комп'ютерного зв'язку.

Завдяки мережевому спілкуванню (через Інтернет) місцезнаходження суб'єктів ринку не впливає на їх конкурентний статус, що відкриває нові шляхи зниження витрат діяльності, але одночасно вимагає особливої уваги до появи нових конкурентів, наприклад, віртуальних підприємств, які завдяки своїй специфічній формі можуть з'являтися швидко та несподівано. Це зумовлює необхідність посилення вимог до обробки економічними суб'єктами зовнішніх

інформаційних потоків, потребує постійного моніторингу інформаційного простору, ретельного аналізу отриманих даних. Саме тому організація ефективного інформаційного забезпечення на зовнішніх рівнях (мезо- та макро-) є необхідним фактором діяльності будь-яких суб'єктів, що, як і робота з інформацією, залежить від наявності та можливостей інформаційних продуктів і ІКТ. Розвиток даних технологій і їх використання, в свою чергу, потребує підвищення рівня знань і відповідного інформаційного забезпечення.

Інформаційні продукти, технології та комунікації забезпечили можливість становлення специфічних форм державних інституцій, наприклад, „електронна держава” (e-Russia, e-USA). Отже, держави використовують можливості глобальної мережі Інтернет і іншої інформаційної продукції для організації доступу широкого загалу до державної інформації [11]. Ініціатива органів влади є доцільною та контекстною стосовно виконання законодавчих норм щодо доступу до інформації, але при цьому кожен повинен мати можливість отримати таку інформацію. Це потребує забезпечення населення та інших суб'єктів комп'ютерною технікою, відповідним програмним забезпеченням, послугами Інтернету.

Інноваційність, яка притаманна сучасному етапу розвитку економіки, є втіленням знань, що генеруються на базі інформації. Особливу роль при цьому відіграють інформаційні продукти та послуги. Посилення інноваційної активності, формування інтелектуального потенціалу суспільства для реалізації поставлених у цьому напрямі завдань стають передумовою інтенсифікації інформаційного потоку, що сприяє посиленню ролі інформаційного забезпечення та розвитку інформаційного ринку, адже саме його об'єкти сприяють досягненню високого рівня організації забезпечення інформацією, яку, зокрема, також можна придбати на інформаційному ринку (інформаційні ресурси, бази даних).

Однією з характерних ознак економіки, заснованої на знаннях, є домінування у ВВП високотехнологічних галузей, які найбільш активно використовують у своїй діяльності інформаційні ресурси та продукти,

інформаційно-комунікаційні технології та послуги, тобто об'єкти інформаційного ринку, тому його розвиток сприяє стабільному забезпеченню ними вказаних галузей. З іншого боку, окремі види продукції даних галузей самі є об'єктами інформаційного ринку, що дає змогу активізувати процес його розвитку.

Розвиток інформаційного ринку залежить від інформаційної політики держави, її участі у забезпеченні його формування на відповідній організаційній та правовій основі [12]. Держава повинна забезпечити відповідні умови його суб'єктам не тільки для налагодження комерційних відносин, а й створення ними в Україні власних об'єктів інформаційного ринку.

Державна інформаційна політика може визначати методи та форми впливу на інформаційну інфраструктуру, сприяти розвитку національної складової Інтернету та забезпеченню доступу до нього, а також вирішенню проблем інформаційної безпеки, що призводять до уповільнення процесу розвитку національного інформаційного ринку, створює загрозу інформаційної експансії [13, с. 564].

Розуміння необхідності розвитку інформаційного ринку в Україні вплинуло на формування відповідних напрямів державної політики, про що свідчить низка прийнятих законів з питань інформатизації.

Зокрема, у Законі України „Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” запропоновано розглянути можливість включення вартості придбаних населенням засобів ІКТ для особистого використання до податкового кредиту при нарахування податку на дохід фізичних осіб; включення до валових витрат таких, що спрямовуються на фінансування ІКТ орієнтованих навчальних закладів і підрозділів, а також підвищення кваліфікації працівників ІКТ сфери; стимулювання підприємств, які здійснюють діяльність у сфері інформатизації; створення технопарків, центрів високих інформаційних технологій [14].

Рівень розвитку країни нині оцінюється рівнем інформатизації, і це вимагає від держави забезпечення розвитку інформаційних і комп'ютерних

технологій, інформаційного ринку в цілому. Відповідно до цього, вони повинні бути об'єктом уваги при розробці державної політики у сфері інформатизації [15].

Окреслимо основні завдання держави та пропозиції щодо розвитку інформаційного ринку в Україні:

1. Розробити та впроваджувати заходи для формування та збереження потужного людського потенціалу, який забезпечить Україні конкурентні переваги у високоінтелектуальній інформаційній сфері. Це передусім стосується охорони здоров'я, освіти, науки, які потребують збільшення фінансування.

2. Запровадити заходи для підвищення рівня якості освітянських послуг у навчальних закладах всіх рівнів акредитації та збільшити частку держави у наданні таких послуг.

2. Розробити на державному рівні програму із комплексом конкретних заходів для пропаганди здорового способу життя із залученням до її виконання освітніх установ і молоді. Спрямувати засоби масової інформації на переорієнтацію їх діяльності у цьому напрямі.

3. Започаткувати на державному та регіональному рівнях систематичне проведення серед молоді, що навчається в освітянських закладах всіх рівнів акредитації, конкурсу на кращого розробника програмного забезпечення й інформаційно-комунікаційної технології для різних сфер діяльності суспільства, що може вивести на ринок нову продукцію, сприятиме усвідомленню учасниками конкурсу як майбутніми фахівцями необхідності використання об'єктів інформаційного ринку в практичній діяльності, підвищить рівень їх інформаційної культури.

4. Доповнити курс дисциплін з інформатики у навчальних закладах I та II рівнів акредитації тематикою, що висвітлює роль інформаційно-комунікаційних технологій у різних сферах життя суспільства, особливо в економічній, співпрацюючи з економічними суб'єктами, де вони впроваджені, та використовуючи у процесі викладання мультимедійні засоби.

5. Підтримувати наукову сферу, враховуючи сучасний глобальний знаннєво-економічний розвиток світової економіки, зокрема дослідження та наукові розробки у інформаційній сфері. Активніше використовувати механізм державних замовлень.

6. Створити зусиллям держави необхідний інвестиційно-інноваційний клімат, орієнтувати підприємницьку діяльність на прогресивні технологічні й організаційні інновації, проводити гнучку кредитну політику відповідно до пріоритетного розвитку інформаційної сфери.

7. Стимулювати та підтримувати всі інноваційні процеси, що стосуються організації інформаційного забезпечення й інформаційного ринку, для активізації процесу переходу до економіки, заснованої на знаннях, для чого, зокрема, встановити державну премію за оригінальну наукову розробку в інформаційній сфері.

8. Забезпечувати інвестиційний клімат для розвитку інформаційного виробництва й організації товарних відносин у інформаційній сфері, зокрема активізувати діяльність у цьому напрямі органів державної влади на мезорівні через сприяння формуванню інвестиційного фонду за рахунок приватного інвестора, а також збільшувати обсяги державних інвестицій на підтримку ризикових проектів.

9. Проводити сприятливу податкову політику, яка повинна виконувати не стільки фіскальну, скільки стимулюючу роль через зменшення податкового тиску на доходи, що спрямовуються на проведення НДДКР, або звільнення їх від оподаткування, особливо тих, що використовуються для розвитку інформаційної сфери.

10. Активізувати стимулюючу роль податкової політики, зокрема, у напрямі забезпечення населення комп'ютерами, зокрема доповнити перелік витрат, які дозволено включати до складу податкового кредиту, сумою власних коштів платника податку, витрачених на придбання комп'ютера для особистого використання. Це дасть змогу не тільки розвивати інформаційний ринок, а й підвищувати рівень інформаційної культури. У разі внесення такої зміни

широко висвітлювати у засобах масової інформації сутність цього положення та переваги для населення.

11. Забезпечувати правовий захист інтелектуальної власності (яка переважає у інформаційній сфері) та посилити контролюючі заходи з боку правоохоронних органів для боротьби з „піратством”.

12. Сприяти веденню бізнесу, зокрема стосовно забезпечення однакових умов для входження на ринок будь-якого інформаційного суб'єкта, посилення контролю за сертифікацією інформаційної продукції.

Висновки. Нагальна потреба в інформаційних продуктах, технологіях, послугах, комунікаціях на етапі становлення і розвитку економіки, заснованої на знаннях, стимулюватиме розвиток інформаційного ринку, але необхідно відмітити, що успіх цього процесу залежить і від забезпеченості підприємств і населення комп'ютерною технікою, відповідними програмними продуктами, доступністю до мережі Інтернет [177]. Крім того, основою успішного формування та розвитку інформаційного ринку є створення його конкурентоспроможних компонентів і налагодження відповідних взаємовідносин суб'єктів ринку, чому сприятиме державна підтримка.

1. Інноваційний розвиток економіки : модель, система управління, державна політика / за ред. Л. І. Федулової. – К. : Основа, 2005. – 552 с.
2. Чубукова О. Формування національного інформаційного ринку [Електронний ресурс] / О. Чубукова. – Режим доступу: <http://eu2001.narod.ru/1/15/htm>. – Заголовок з титулу екрана.
3. Кулицький С. П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління : [навч. посібник] / С. П. Кулицький. – К. : МАУП, 2002. – 224 с
4. Петрова Е. А. Современный информационный рынок : микроекономический анализ закономерностей формирования и развития / Е. А. Петрова. – М. : Гелиос АРВ, 2004. – 128 с.
5. Коломієць Г. С. Інформаційна продукція : ринок, маркетинг, підготовка кадрів / Г. С. Коломієць. – К. : Либідь, 1991. – 176 с.

6. Чухно А. Нова економічна політика (теоретико-методологічні засади) / А. Чухно // Економіка України. – 2005. – № 6. – С. 4–10.
7. Славин Б. Информационное общество и рыночные отношения / Б. Славин // Проблемы теории и практики управления. – 2007. – № 7. – С. 55–63.
8. О'Лири Дэниэл Е. Управление корпоративными знаниями / Дэниэл Е. О'Лири // Открытые системы. – 1998. – № 4–5. – С. 28–32.
9. Пестель Е. За пределами роста : [пер. с англ.] / Е. Пестель. – М. : Прогресс, 1988. – 272 с.
10. Україна у вимірі економіки знань / за ред. В. М. Гейця. – К. : Основа, 2006. – 592 с.
11. Іванова В. В. Особливості формування та функціонування інформаційних ринків / В. В. Іванова // Регіональна економіка. – № 2. – 2008. – С. 213–219.
12. Чубукова О. Про формування національного ринку інформаційних продуктів та послуг / О. Чубукова // Економіка України. – 1999. – № 9. – С. 86–88.
13. Стратегія розвитку України : теорія і практика / за ред. О. С. Власика. – К. : НІСД, 2002. – 864 с.
14. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : закон України від 9 січн. 2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – С. 102–122.
15. Сергієнко І. В. Про основні напрями створення інтелектуальних інформаційних технологій / І. В. Сергієнко // Системні дослідження та інформаційні технології. – 2002. – № 1. – С. 39–64.